

On es juga l'èxit o el fracàs del missatge cristià?

Gaspar Mora

Professor de teologia moral i vicedegà
de la Facultat de Teologia de Catalunya

LA CRISI ECONÒMICA I FINANCERA HA DISPARAT TOTES les alarmes. Tothom parla del mateix. Aquesta enorme preocupació, però, és una altra manifestació de la nostra endogàmia de països benestants. La crisi fa temps que dura, i d'una manera greu, per a molts milions de persones. La pobresa extrema dels més abandonats, fins a situacions límit, que afecta unes quantitats de gent que esborronen, és un sofriment latent, constant, insuportable. Dediquem ara una estona a reflexionar sobre la mirada cristiana a propòsit de la nostra societat trabsalsada, d'una manera més o menys conjuntural, per la crisi econòmica, en el conjunt d'un món marcat per unes desigualtats escandaloses i per la pobresa extrema de tanta gent.

Posem-nos al davant un procés significatiu. L'any 1965 el Concili Vaticà II va parlar del «món del nostre temps» en un dels seus documents més emblemàtics: *Gaudium et Spes*. El text fa una mirada sobre el «nostre món», alhora serena i crítica, en un clima de simpatia i de diàleg. Fa notar els desequilibris econòmics i la pobresa de molts: «Mentre a ingents multituds els manquen coses estrictament necessàries, alguns, àdhuc a les regions no pas gaire riques, viuen en l'opulència i malmeten els béns. El luxe es troba al costat de la misèria [...] a molts els toca viure sovint en condicions de vida i de treball indignes de la persona humana» (núm. 63). Dos anys més tard, el 1967, Pau VI publicava l'encíclica *Populorum Progressio*, dedicada al tema de la pobresa

de molts països. El to canvia. És un crit vehement al món per a denunciar la inhumanitat de tantes situacions injustes i exigir una reforma de les estructures: «Abandonada a ella mateixa, [l'economia moderna] porta el món a un agreujament, i no pas a una atenuació de la disparitat dels nivells de vida: els pobles rics es beneficien d'una ràpida creixença, mentre que els pobres es desenvolupen lentament. El desequilibri creix» (núm. 8). Vint anys més tard, el 1987, Joan Pau II publica *Sollicitudo Rei Socialis*. El clima és absolutament pessimista: tot ha empitjorat... Cita *Populorum Progressio*: «L'esperança de desenvolupament, aleshores tan viva, apareix actualment molt allunyada de la realitat. L'Encíclica no se'n feia cap il·lusió. El seu llenguatge greu, a voltes dramàtic, es limitava a subratllar el pes de la situació i a proposar a la consciència de tothom l'obligació urgent de contribuir a resoldre-la[...] N'hi ha prou amb mirar la realitat d'una multitud ingent d'homes i dones, infants, adults i ancians, de persones humanes concretes i irrepetibles, que sofreixen el pes intolerable de la misèria. Són molts milions els qui manquen d'esperança perquè, en molts llocs de la terra, llur situació s'ha agreujat sensiblement» (núm. 13). Probablement l'anàlisi ara, vint anys després, hauria de ser distinta, però no cal ser gaire pessimista per a pensar que el problema segueix terrible i desesperant.

El tema del desenvolupament necessari dels pobles més pobres forma part de la Doctrina Social de l'Església, un cos de doctrina elaborat durant més de cent anys i del qual el Vaticà ha fet un Compendi, publicat l'any 2004, amb traducció catalana del 2005. Tots són temes prou greus: la dignitat de cada persona i de cada poble, els drets humans, el treball, la justícia i la democràcia, el lloc i la importància de la família, el racisme, els conflictes culturals i el respecte a cada cultura, l'educació, l'equilibri ecològic... Ja es veu que són temes importants i urgents. Proposo ara fer-ne una reflexió general, posant en relleu tres punts.

No tan sols «denúncia» sinó també «propostes»

Molts documents del Magisteri sobre temes sociopolítics responen als tres passos coneguts: veure, jutjar i actuar. Aquesta és l'estructura bàsica de *Gaudium et Spes*, del Vaticà II, que comença amb una llarga mirada sobre la situació del món d'avui. D'una manera o altra, es pot

El nostre món pateix injustícies i sofriments perquè es mou per criteris que no posen en el centre el bé de les persones. [...]Els responsables del nostre món busquen el guany econòmic per damunt de tot [...] Amb això fan inhumà el món i es perden ells mateixos.

---

trobar aquest procés en tots els documents. El primer pas és una anàlisi de la situació del món, sovint marcada per un fort accent negatiu i de denúncia, potser perquè el Magisteri s'ha decidit a escriure sobre un tema precisament perquè hi està en joc el sofriment de moltes persones, el futur dels pobles, la pau mundial o l'equilibri de la naturalesa.

Els documents, però, no es limiten a plantejar els problemes, a recordar el sofriment dels més abandonats o a donar veu als qui no en tenen. La Doctrina Social de l'Església fa dos passos més: fa una «anàlisi» de les causes de la situació, i fa «propostes» d'acció. Sovint subratlla que aquestes propostes no són tècniques o estratègiques perquè no és aquesta la competència del Magisteri de l'Església. Són propostes de grans línies d'acció que volen aplicar els principis de la justícia i els drets humans en forma d'orientacions i pautes d'acció.

Aquesta és la qüestió decisiva sobre la qual penso reflexionar. El Magisteri no solament denuncia fets inacceptables o situacions perilloses sinó que s'atreveix a fer-ne una anàlisi per a identificar-ne les causes, i fa propostes d'acció amb la crida urgent als responsables que se l'escoltin. Evidentment, «anàlisi» i «propostes» no es limiten a constatar fets; entren ja en l'àmbit de la reflexió, teòrica i pràctica, en la qual es reflexionen els criteris de pensament que guien el Magisteri de l'Església.

Vist en el seu conjunt, es pot dir que els criteris doctrinals del Magisteri es mouen en dos nivells, un de més antropològic, l'altre més teològic. El primer nivell, l'antropològic, és el més subratllat. Els documents sobre la pobresa de milions de persones, o sobre el treball humà, o sobre la despesa d'armaments, o sobre les guerres, o sobre la situació de moltes famílies, solen denunciar les concepcions antropològiques que dirigeixen els processos socials i polítics. Sovint

aquesta reflexió sol portar a alguns elements comuns bàsics, que es repeteixen en tots els documents; aquests són els més bàsics: el nostre món pateix injustícies i sofriments perquè es mou per criteris que no posen en el centre el bé de les persones i dels grups humans. Els responsables del nostre món busquen el guany econòmic per damunt de tot, són capaços de comerciar amb les armes o amb les persones només per afany de lucre i de domini polític, busquen la prevalença dels seus interessos per damunt de l'interès social i humà. Amb això fan inhumà el món i es perden ells mateixos. L'encíclica *Sollicitudo Rei Socialis*, de Joan Pau II, és la que té un llenguatge diríem més agressiu: «Entre les opinions i actituds oposades a la voluntat divina i el bé del proïsme i les estructures que comporten, dues semblen ser les més característiques: l'afany de guany exclusiu, per una part, i per l'altra, la set de poder, amb el propòsit d'imposar als altres la pròpia voluntat. A cadascuna d'aquestes actituds podria afegir-s'hi, per caracteritzar-les encara millor, l'expressió "al preu que sigui"» (SRS 37). A vegades, el mateix magisteri reconeix que certes estructures econòmiques, industrials i comercials són com una màquina imparable que actua al marge de la voluntat dels individus, però sempre acaba subratllant que al darrere d'aquestes estructures hi ha decisions humanes personals que podrien i haurien de ser diferents. En el centre hi ha d'haver sempre el bé de les persones i dels grups. En aquest àmbit antropològic bàsic, el Magisteri creu que està al costat dels que busquen realment el bé, d'altres religions i d'altres orientacions ètiques: «Creients i no creients, generalment estan d'acord en això: que tots els béns que hi ha a la terra s'han d'ordenar en funció de l'home, que n'és el centre i el cim» (GS 12).

A partir d'aquests criteris antropològics, el Magisteri fa les seves propostes d'acció, que intenten concretar els grans principis ètics de la convivència: justícia, respecte a les persones i els grups humans, equitat, opció per la pau, ús moderat i raonable dels béns de la terra, explotació sostenible dels recursos del planeta, diàleg constructiu de les diverses cultures i de les diverses opcions polítiques, respecte a les minories. Les estructures humanes no poden ignorar aquests principis. Al revés: la política, l'economia, les relacions nacionals i interna-

En general, el nostre món és sensible al «crit» del Magisteri quan parla dels que es moren de fam o de les conseqüències terribles de la guerra, però no accepta la concepció de la vida i la plenitud humana que hi ha a la base de les seves propostes, i menys encara la referència teològica que ho fonamenta tot.

---

cionals tenen com a raó de ser el bé comú, el bé de les persones i dels grups humans.

El segon nivell d'anàlisi i de propostes és el teològic. El magisteri sol recordar que aquells principis ètics en el nivell antropològic s'arrelen en la concepció cristiana de la vida. Totes i cadascuna de les persones, tots i cadascun dels pobles, són creats i estimats per Déu, salvats per la mort i la resurrecció de Jesucrist. Aquí s'arrela la seva dignitat inalienable, especialment la dels més pobres i abandonats. El missatge de Jesús arriba a veritables delicadeses en el respecte de cada persona, feble i limitada, precisament perquè s'arrela en l'amor misericordiós de Déu a favor de tots els seus fills.

Els documents subratllen que precisament per això l'Església està cridada a aixecar la veu a favor dels més abandonats, a defensar la pau, a promoure el bé de les persones i de les minories. És així com realitza l'encàrrec del seu Senyor, que l'envia a viure i a promoure l'Esperit de Déu, Esperit d'amor, de pau, de perdó, de llibertat, de vida. I també per això, molts documents acaben dient que la promoció de la justícia, de la veritat i dels drets humans, forma part indestriable de la missió evangelitzadora de l'Església. Promoure la Doctrina Social no es una opció entre altres, no tan sols és una conseqüència del missatge evangèlic; forma part de la missió de l'Església, cridada a anunciar l'Evangeli de l'amor, el perdó i la pau.

Una concepció antropològica i teològica no acceptada

El fet que l'Església no es limiti a «aixecar la veu a favor dels més abandonats» sinó que faci l'anàlisi de les causes de la situació i formu-

li les seves propostes, encara que només sigui al nivell d'orientacions, és definitiu per a entendre quin és el drama d'aquest món nostre. Dient-ho de manera potser una mica massa esquemàtica, en general el nostre món és sensible al «crit» del Magisteri quan parla dels que es moren de fam o de les conseqüències terribles de la guerra, però no accepta la concepció de la vida i la plenitud humana que hi ha a la base de les seves propostes, i menys encara la referència teològica que ho fonamenta tot.

L'exemple que he citat a la *Introducció* és simptomàtic. El Vaticà II es planteja el tema de la justícia, de la cultura i de la pau, i fa propostes arrelades en una concepció que té el bé de la persona en el centre de la política i de l'economia. Dos anys més tard, Pau VI diu que la situació és molt greu, i que cal fer un món que busqui realment el bé de les persones i dels pobles. Vint anys més tard, Joan Pau II diu que la situació encara ha empitjorat i que cal reformar estructures i ordres internacionals en bé de les persones i dels pobles. Avui probablement caldria repetir el mateix.

La qüestió central és l'opció real dels responsables i de les nacions pel bé de cada persona i de cada grup humà, especialment dels més febles. Si això fos una elucubració intel·lectual més o menys aleatòria, podríem discutir-ne tranquil·lament els matisos. Es tracta, però, de la vida i la fam de milions de persones; es tracta de la guerra, amb tots els sofriments que provoca; es tracta de les crisis econòmiques, amb l'amenaça de l'atur, de les migracions massives, de la gana de milions de famílies; es tracta de la destrucció progressiva dels recursos naturals. Davant d'això, sorgeixen dues preguntes. La primera: ¿Té raó el Magisteri de l'Església, amb la seva anàlisi i les seves propostes? La segona: ¿És possible aquesta opció per una ètica real i vàlida en la política, en les transaccions comercials, en les relacions dels pobles i de les cultures? Probablement ningú no gosa respondre negativament a la primera pregunta. Realment, la política i l'economia haurien de tenir com a centre i objectiu el bé real de persones i de pobles. Aleshores sorgeix la segona qüestió, la més terrible: sembla que això no és possible.

Ja he dit que probablement aquesta reflexió és massa esquemàtica. Cal posar en joc molts altres elements per a entendre el problema.

És clar que en les qüestions ètiques, en l'amor, la justícia i la pau reals, és on es juga el sentit veritable de l'anunci evangèlic, de la fe cristiana, de la missió de l'Església.

Les dades, però, són aquí, en el sofriment de molts milions de persones, en la producció irracional i el comerç d'armes terribles, en els desequilibris progressius, en l'explotació incontrolada de la naturalesa. Caldrà tornar a repetir que la política, l'economia i les relacions no es poden basar en el guany i en la recerca del poder, sinó en el servei a tot l'home i a tots els homes. Però això ja fa temps que es diu, i les dades continuen tossudes i doloroses. I es planteja la pregunta: és possible creure-hi i muntar un món sobre aquests principis ètics?

Diu sovint el Magisteri que l'anunci d'una manera nova d'entendre la vida social, política i internacional forma part de la missió evangelitzadora de l'Església. La constatació dels fracassos marca el veritable sentit de «la missió cristiana en el món». La missió de l'Església no és l'anunci més o menys teòric d'un missatge doctrinal o d'una praxi cultural. És la proposta del que l'Església entén com l'únic camí per a la veritable vida del nostre món, el camí que Déu ha revelat en el seu Fill Jesucrist, en la seva mort i la seva resurrecció. És el camí de la visió evangèlica de l'amor, de la pau, la justícia, el respecte mutu. Si els destinataris no el creuen, el resultat és un món ple d'inhumanitats, injust i sofrent. És clar que en les qüestions ètiques, en l'amor, la justícia i la pau reals, és on es juga el sentit veritable del l'anunci evangèlic, de la fe cristiana, de la missió de l'Església.

Repetim que aquesta perspectiva és probablement massa global i massa negativa. El nostre món humà no és només, ni principalment, estructures comercials i polítiques, o relacions internacionals, o procés de la macroeconomia. La vida de les persones i dels grups és molt més rica, influïda sens dubte per les coordenades històriques, però més gran i més lliure que elles. Malgrat totes les negativitats, és sempre possible que les persones i els grups facin passos positius en la veritable línia humana i evangèlica. Malgrat totes les macroestructures, és

possible que els homes i els grups ens acostem, ens estimem, busquem la pau, confiem en Déu. Això és, en tot cas, el que pretén l'evangelització de l'Església i aquesta és l'obra de Déu.

Una interpel·lació a les comunitats cristianes, a l'Església

El tercer punt és potser el més delicat. En la Introducció he citat tres documents. Recordem ara unes paraules molt semblants de cadascun, molt importants perquè són programàtiques: «Sota la llum del Crist, imatge del Déu invisible, engendrat abans de tota la creació, el Concili es proposa adreçar-se a tothom a fi de fer llum sobre el misteri de l'home i de cooperar a trobar solucions a les principals qüestions de la nostra època» (GS 10b). «Tot prenent part a les millors aspiracions dels homes i patint de no veure-les satisfetes, [l'Església] desitja ajudar-los a assolir el seu ple desenvolupament, i per això els ofereix allò que ella posseeix com a cosa pròpia: una visió de l'home i de la humanitat» (PP 13). «Per això l'Església té quelcom a dir-hi, tant avui com fa vint anys, així com en el futur... En fer-ho, compleix la seva missió evangelitzadora, ja que dóna la seva primera contribució a la solució del problema urgent del desenvolupament quan proclama la veritat sobre el Crist, sobre ella mateixa i sobre l'home, tot aplicant-la a una situació concreta» (SRS 41).

Fem-nos una pregunta: l'Església només té la missió d'«oferir una visió de l'home i de la humanitat»?; ¿té només «quelcom a dir i a proclamar»? Portem el tema a la pregunta fonamental: Què és l'Església? Contestem-ho des de la perspectiva del document més lluminós sobre l'Església de Crist que ha produït la nostra Església actual: *Lumen Gentium*, del Concili Vaticà II; és l'eclesiologia de comunió. L'Església és la comunió de comunitats escampada arreu, que viuen segons l'Esperit de Jesucrist, arrelades en la fe i l'esperança, segons una actitud viscuda d'amor, de fraternitat, de perdó, de justícia, de servei a tots. És una comunió de comunitats que creen relacions noves de fraternitat, d'atenció mútua, de preocupació pel bé de tots, especialment dels més necessitats.

Seguim, i concretem-ho al tema que ens ocupa. En principi, aquesta Església, aquestes comunitats, viuen l'experiència d'una vida humana que no es defineix pel que té sinó pel que és; que té un con-

L'Església no és una jerarquia que predica;
és un conjunt de comunitats cridades a viure
d'una manera nova.

---

cepte de creixement no bàsicament econòmic sinó personal i ètic; perquè fan l'experiència del Déu de la Vida i de l'Amor en l'Esperit del Senyor Jesús, que va arribar a la plenitud veritable fent el bé i donant la vida.

Aquest record de la constitució de les comunitats cristianes quan es parla del nostre món polític, comercial i econòmic, planteja dues preguntes. La primera es refereix a la mateixa experiència dels cristians. Els cristians som molts milions escampats en comunitats cristianes arreu del món. Abans ens hem preguntat si «el nostre món» pot arribar a creure d'una manera vàlida i eficaç en una concepció de la vida no fonamentada en el lucre o el poder, sinó en una concepció de la política, de l'economia i de les relacions al servei de totes les persones, especialment les més necessitades. La pregunta, però, no és si pot creure-hi el nostre món, sinó si hi creuen els cristians.

Hem parlat d'un cert fracàs del missatge antropològic i ètic de l'Església en el món d'avui. La qüestió més dolorosa és si aquest fracàs no és entre els mateixos cristians. En general, els criteris d'acció social, econòmica, política, dels cristians no sembla que difereixin dels criteris que les encíclicques denuncien i condemnen. És clar que cal matisar aquestes afirmacions, si més no perquè molts cristians s'han trobat batejats sense gaire decisió personal. La pregunta, però, segueix vàlida. El tema més dolorós no és només que el nostre món tingui criteris allunyats de la visió cristiana de la vida; els tenen també molts cristians.

Això porta a l'altra pregunta, no sobre els cristians, sinó sobre la mateixa comprensió de l'Església. L'Església només té la missió d'«oferir una visió de l'home»? Diguem-ho clarament. L'Església no és una institució que produeix doctrina ètica i teològica o que crida a favor de la justícia; és una comunió de comunitats que intenten viure segons la justícia i l'amor que professen. L'Església, comunitats es-

campades arreu del món, és el sagrament de la humanitat nova, és a dir, és l'intent de realitzar la veritable vida d'amor, de justícia, de pau. La utopia cristiana no és tan sols individual sinó també i especialment comunitària, eclesiològica. Més de mil milions de persones que creen comunitats germanes, que es preocupen mútuament, que superen relacions injustes i abusos, que fan un món just, pacífic, estimador. Aquesta és, crec, la manera cristiana d'entendre la salvació del nostre món, tan mancat d'humanitat.

Posem un exemple: el sofriment del tercer món. ¿Per què en parlem com si fos un problema de fora, del «món»? El tenim a dintre! Hi ha comunitats cristianes que neden —nedem!— en l'abundància i n'hi ha que els manca el necessari; i els seus fills, cristians com nosaltres, emigren als nostres països amb un sofriment enorme; o fins i tot tenen la temptació de la violència, contra germans cristians, als quals acusen de ser coresponsables de la seva opressió perquè realment ho són. Moltes comunitats cristianes són víctimes d'una història injusta i d'unes estructures inhumanes de les quals són responsables altres comunitats cristianes.

Rellegim *Populorum Progressio*: «Conjurem en primer lloc tots els nostres fills. Als països en vies de desenvolupament, no menys que en els altres, cal que els laics considerin com a missió pròpia seva el renovellament de l'ordre temporal. Si la funció de la jerarquia és d'ensenyar i d'interpretar autènticament els principis morals que en aquest camp cal seguir, pertoca als laics, per les seves lliures iniciatives [...] de penetrar d'esperit cristià la mentalitat i els costums, les lleis i les estructures de la seva comunitat de vida» (PP 81). Aquí hi ha una intuïció massa limitada, fruit d'una eclesiologia encara poc desenvolupada. Al darrere hi ha més aviat la sensibilitat de *Gaudium et Spes*, que no va saber elaborar la intuïció eclesiològica profunda de *Lumen Gentium*. L'Església no és una jerarquia que predica; és un conjunt de comunitats cridades a viure d'una manera nova.

Vista la història i analitzada la situació mundial actual, més aviat caldria dir que la Doctrina Social de l'Església és —o hauria de ser— Doctrina Social per a l'Església. Recordem la història. Joan XXIII va dedicar la seva encíclica *Pacem in Terris* (1963) amb un to nou i amable:

«Als venerables germans bisbes[...] a la clerecia i als fidels de tot el món, i a tots els homes de bona voluntat». Tothom va subratllar aquest últim accent, ple d'obertura i d'esperança. Pau VI va continuar la intuïció amable de Joan XXIII a l'hora d'escriure *Populorum Progressio*. És evident que l'allusió als «homes de bona voluntat» és una alenada d'aire fresc i positiu. Els més importants, però, són els fidels i les comunitats cristianes. El Papa escriu a milions de cristians, a moltes comunitats germanes. Si les comunitats cristianes fossin comunitats de seguidors de Jesús, potser ni tan sols caldria el record de tants i tants sofrents de la humanitat, perquè no n'hi hauria.